

**ERZURUM'DAN CUMHURBAŞKANI GAZİ MUSTAFA KEMAL'E
ARMAĞAN:ATATÜRK EVİ**

Dr. İbrahim Ethem ATNUR*

ÖZET

Türk Milli Mücadelesi, Mustafa Kemal'in Erzurum günleri ile şekillendi. Mili İrade dolayısıyla Cumhuriyete yöneldi. Mustafa Kemal'in Erzurum da kaldığı konak bu şekillenmenin önemli tanıklarından biri oldu. Görüşmeler yapıldı, kararlar alındı.

25 Kasım 1925 de Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in liderliği ile gerçekleştirilen Şapka İnkılabı, Erzurum da tepkiyle karşılandı. Suçlular cezalandırıldı. Erzurum halkı inkılapların yanında idi ve bunu tepkisiyle gösterdi. Ancak Cumhurbaşkanının bu tepkiye üzülmuş olacağı düşünüldükçe, Erzurumlular adına bir hediye verilmesi kararlaştırıldı. Paşa'nın geçmişte kaldığı konak satın alındı. Konağın tapusunu ve anahtarını beraberine alan Erzurum Heyeti, Cumhurbaşkanını Ankara da ziyaret etti (Şubat 1926). Evin tapusu ve anahtarı verildi. Erzurumluların Şapka hadisesinden duydukları üzüntü dile getirildi.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, Ağustos 1926 da evinin kullanım hakkını mahalli Cumhuriyet Halk Fırkasına devretti. Halk Fırkası adına İsmet Paşa teşekkürlerini sundu. Fakat ev kolordu komutanları tarafından kullanıldı. Sonra Çocuk Esirgeme Kurumuna ait yurt oldu. Kültür Bakanlığına devredilince günümüzdeki şeklini aldı. Atatürk Evi Müzesi olarak ziyaretçilere açıldı.

ABSTRACT

Turkish war of independence was shaped with Mustafa Kemal's arrival to Erzurum. In relation to this, the National will headed towards Republic. The mansion in which Mustafa Kemal stayed while he was in Erzurum became one of the most important witnesses of this shaping. Negotiations are made and decisions are taken.

* Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi

On November 25,1925, the Hat Revolution which was leaded by President Ghazi Mustafa Kemal received reactions in Erzurum.The criminals were punished People at Erzurum were in favor of the Revolution and they proved it by their reaction.However,they thought that the President had become upset because of had reactions,so they decided to give him a present in the name of the people of Erzurum.The mansion in which the Pasha had stayed before,was bought from its owner.They gathered a committee and this committee visited the President in Ankara in order to present him the deed and the key of the mansion(February 1926).The deed and the keys were presented.He was told how people of Erzurum were sad about the affairs.

President Ghazi Mustafa Kemal turned over his rights on the mansion to local Republican Party in August of 1926. In the name of the Party, İsmet Pasha gave his special thanks to him.However, The house was used by the commanders of the army corps.Later it became a dormitory of the Society for the Protection Of Children.After a while it turned over the Ministry of Culture and it reached its recent appearance.Now it is open to all visitors as Atatürk's Home Museum.

Erzurum'da Atatürk'ü simgeleyen yapılardan birisi Atatürk Evi Müzesi'dir. Yukarı Mumcu Mahallesi, Tabakhane Sokak No:14'de bulunmaktadır. Yakın tarihimizde önemli bir konuma sahip olan bu mekan, ilginç ve hareketli bir geçmişe sahiptir.

19.yüzyılın ikinci yarısında Erzurum'un zengin Ermenilerinden biri Çaykara Deresi'nin hemen yanı başına, dereye hakim bir mevkiye güzel bir konak yaptırdı¹. Konağın etrafı açıktı ve dereye çağlayan suyun sesi konakta yankılanıyordu. 1915 yılında başlatılan“Ermeni Sevkiyatı” ile konak, “Emvâl-i Metrûke”den sayıldı. Almanya Konsolosluğu'na kiraya verildi ve Almanlar 9 ay bu binada faaliyetlerini yürüttü².Erzurum'un Rus işgali (16 Şubat 1916)'ne düşmesi ile birlikte, Rus Ordusu'na öncülük eden Ermeni çete mensupları eve yerleşti³. 12 Mart 1918

¹ Enver Konukçu, *Mustafa Kemal Atatürk Döneminde Erzurum*,Erzurum,1999,s.365;Fahrettin Kırzioğlu, “Mustafa Kemal Paşa'nın Erzurum'daki Evi”, *50.Yıl Armağanı Erzurum ve Çevresi, I*, Erzurum, 1974, s.192.

² Erzurum'daki Alman Konsolosları için bkz. Selami Kılıç, *Ermeni Sorunu ve Almanya Türk-Alman Arşiv Belgeleriyle*, İstanbul, 2003, s.35.

³ Kırzioğlu, “Mustafa Kemal Paşa'nın Evi”, s.192.

Erzurum'un kurtuluşu, konağın yakın dönem tarihi içindeki konumunu ve hareketliliğini daha da artırdı.

“Emvâl-i Metrûke”den sayılarak Hazine namına kaydı yapılan konak, Erzurum bölgesine Ermenilerin dönememesi üzerine⁴ Erzurum Valisi Münir Bey (Akkaya)'in kullanımına devredildi. Vali konağı oldu. Temmuz 1918 başlarında, Münir Bey'in Erzurum'dan ayrılması sonucu boşaltıldı⁵.

19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkıp, 3 Temmuz'da Erzurum'a gelen III.Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa, Erzurum ileri gelenleri ve halkı tarafından coşkuyla karşılandı. Paşa, Rauf (Orbay) Bey ve maiyeti ile birlikte mesaisinin ilk günlerini, Cumhuriyet Caddesi üzerinde Dr.Tayyip Cinisli'ye ait olup⁶ ve o dönem 15.Kolordu'ya kiralanmış olan ev de geçirdi. Bina, Müfettişlik Karargahı olarak kullanılıyordu ve Paşa bu binada çalışıyor, yakınındaki Gözübüyüklerin küçük evinde de ikamet ediyordu. Mustafa Kemal Paşa, askerlikten istifa edinceye kadar, askeri ve siyasi görüşmelerini bu binada gerçekleştirdi⁷.

İstanbul ile Mustafa Kemal'in ilişkilerinin bozulması, Paşa'nın görevden alınması ve onun da askerlik mesleğinden istifası ile sonuçlandı⁸. Artık, Mevki-i Müstâhkem binası olup ve müttefik karargahı olarak kullanılan evde kalınamazdı. Savaştan ve Ermeni vahşetinden çıkan, harabeye dönen Erzurum'da kalacak mekan bulmak hayli zordu. Üstelik Mustafa Kemal ve arkadaşlarının hiçbir resmi görevi bulunmuyordu. Ancak Erzurumlular Mustafa Kemal'i kendilerine önder seçmişti ve gereği yapıldı. Paşa ve arkadaşları, şehrin en güzel evlerinden biri olan Vali Münir Bey'in boşalttığı konağa yerleştirildi⁹. Konak artık Türk Kurtuluş Hareketi'nin kalbinin attığı yer oldu. Mustafa Kemal ve arkadaşları, Sivas'a gidinceye kadar 52 gün

⁴ 1915 yılında devlete zararlı olamayacakları bölgelere sevk edilen, Ermeniler Ekim 1918'den itibaren Osmanlı Hükümeti'nin aldığı kararlar çerçevesinde eski evlerine dönmeye, mallarını teslim almaya başladı. Ancak başlangıçta Erzurum, Diyarbakır, Mamüretülaziz (Elazığ) Van ve Bitlis birtakım sebeplerden kapsam dışı tutuldu. (İbrahim Ethem Atnur, “Osmanlı Hükümetleri ve Tehcir Edilen Rum ve Ermenilerin Yeniden İskânı Meselesi”, *Atatürk Yolu, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Dergisi*, Yıl:7, 4/14 (Kasım 1994), s.121-139) 1918 yılı Ocak, Şubat ve Mart ayı ortalarına kadar adı geçen bölgelerde Ermeni çetelerinin yaptığı vahşet göz önüne alındığında, Ermenilerin neden dönemediği de açıkça anlaşılacaktır.

⁵ Konukçu, *Erzurum*, s.365; Kırzioğlu, “Mustafa Kemal Paşa'nın Evi”, s.192; Mehmet Önder, *Atatürk Evleri Atatürk Müzeleri*, Ankara, 1988, s.34.

⁶ Bina, günümüzde Dr.Tayyip Cinisli'nin yeğeni Dr.Ezel Erverdi'ye intikal etmiştir.

⁷ Mahzar Müfit Kansu, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, I*, Ankara, 1988, s.97; Kırzioğlu, “Mustafa Kemal Paşa'nın Evi”, s.194-196; Önder, *Atatürk Evleri*, s.34.

⁸ Dönem için bkz. Haluk Selvi, *Milli Mücadelede Erzurum*, Ankara, 2000; Konukçu, *Erzurum*; Fahrettin Kırzioğlu, *Bütününle Erzurum Kongresi*, Ankara, 1993.

⁹ Mustafa Kemal ile birlikte konakta kalanlardan Mahzar Müfid Bey, evin iç yapısını ayrıntıları ile anlatmaktadır. (Kansu, *Atatürk'le Beraber, I*, s.98-99).

bu evde kaldılar. Onların ayrılışını müteakip ev yine vali konağı olarak kullanılmaya devam etti¹⁰.

13 Eylül 1924' de Erzurum ve çevresinde yıkıcı bir depremin meydana gelişi¹¹, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in Karadeniz gezisini kesip; ikinci kez 30 Eylül de, Erzurum'a gelmesine neden oldu¹². Fahrettin Kırzioğlu'na göre; Gazi Paşa'nın şehre geldiğinin ertesi günü Belediye Başkanı Nafiz Bey, önceden kuyumcuya yaptırdığı iri süslü ve adı yazılı "altın anahtar" ile evin tapusunu şehir adına "hemşehrileri" olan Cumhurbaşkanı'na hediye etti. Gazi Paşa da aynı gün, daha önce 52 gün geçirdiği evi gezerek anılarını tazeledi. Bu evde, şehrin en büyük askeri komutanlarının oturmasını emretti¹³.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi ve Erzurum Tapu Kadastro Müdürlüğü Arşivi'nde yaptığımız çalışmalar, yukarıdaki ifadeleri reddetme konumundadır. Ortaya çıkan belgeler ve tapu kaydına göre, evin hediye ediliş tarihi 1924 değil 1926'dır. Bir evin, iki kere hediye edilip, tapusu ve anahtarının verilmeyeceği de açıktır.

Türkiye'nin her yöresinden Atatürk'e bir takım yapıların hediye edildiği bilinen bir gerçektir. Kayıtlardan anlaşıldığı üzere; bugün, Atatürk Evi Müzesi olarak bilinen yapının, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'e hediye edilmesi aslında üzüntülü bir olay sonucu gerçekleşti. 25 Kasım 1925'te Şapka İktisası Hakkında Kanun'un çıkması, aynı gün Erzurum'da bir kısım ahali tarafından tepkiyle karşılandı. Gösteriler yapıldı, valilik taşlandı ve hükümet, bir ay müddetle "idarey-i örfiye" ilan etti. Tutuklamalar oldu. İstiklal Mahkemesi kararıyla 14 kişi idam edildi. Bir kısım suçlulara hapis ve sürgün cezası verildi¹⁴.

"Şapka Olayı"nın olduğu 25 Kasım günü Erzurum ileri gelenleri TBMM'ye telgraf gönderip olayı kınayarak tepkilerini ve üzüntülerini ifade ettiler. Telgraf mecliste alkışlarla karşılandı¹⁵. Ancak anlaşılan o ki, Gazi Paşa'da Cumhuriyetin temellerini attığı şehirde, kendi eliyle yaptığı inkılâba karşı konulmasına üzülmüştü ve Erzurumlular da bunun farkındaydı. Erzurumlular seçtikleri kişiler aracılığıyla Cumhuriyete, inkılâplara bağlılıklarını, irticai hareketlerin yanında olmadıklarını ve bu

¹⁰ Önder, *Atatürk Evleri*, s.34.

¹¹ *Cumhuriyet*, 20 Eylül 1924

¹² *Cumhuriyet*, 2 Teşrin-i Evvel /2 Ekim 1924

¹³ Kırzioğlu, "Mustafa Kemal'in Evi", s.192.

¹⁴ *TBMM Zabıt Ceridesi (ZC) 2/19*, Ankara, 1977, s.218-219; *Ankara İstiklal Mahkemesi Zabıtları, 1926* (Haz.Ahmet Nedim) İstanbul, 1993, s.141-235; Ergün Aybars, *İstiklal Mahkemeleri, I-II*, İzmir, 1988; s.404-411; Konukçu, *Erzurum*, s.262-307; S.İbrahimhakkioğlu, "Şapka Hadisesi", *Tarih Yolunda Erzurum*, Sayı:9-10, (1961), s.18-19.

¹⁵ *TBMM ZC, 2/19*, Ankara, 1977, s.219-220.

husustaki üzüntülerini bizzat Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal nezdinde ifade etmeyi düşünüyorlardı. Ayrıca, Paşa'nın gönlünü almak için de bir faaliyet söz konusuydu. Bu anlamda Erzurum Vilayet Meclisi, 30 Aralık 1925 tarihli toplantısında Gazi Paşa'ya bir ev hediye etme kararı aldı.¹⁶

18 Ocak 1926 tarihinde Dahiliye Vekâleti'nden Baş Vekâlete gönderilen yazı, Erzurumluların bu faaliyeti ile ilgiliydi.

“Erzurum Vilâyeti’nden varid olan 13.1.1926 tarihli şifrede Meclis-i Umumiyy-i Vilayetin son ictimaında çok kıymetli hemşehrileri olan Gazi Paşa Hazretlerine vilayet halkının tazimatını ve son irtica hadisesi dolayısıyla teessürlerini arz etmek üzere Tercan azası ve Erzurum Belediye Reisi Nafiz ve Bayburd azası Tevfik Beyleri intihab ve münci-i azamın derununda vatanın kurtarılması hususundaki programını tesbit ettiği binanın da müşarüleyha hazretleri namına alınarak mezkur heyetin marifetiyle tapusunun ve anahtarının takdimine karar verdiği ve heyetin bu günlerde Ankara’ya hareket edeceği bildirilmiştir. Arz-ı malûmat olunur”¹⁷.

Vilayetin yazısından da anlaşılacağı üzere; Gazi Paşa'ya 52 gün kaldığı evin hediye edilmesi için, satın alınması gerekiyordu. Bu anlamda, satın alma işlemi başlatıldı. Ve ev, 6100 lira bedel ile satın alındı. Tapu, “Türkiye Cumhuriyeti Reisi Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri” adına 8 Şubat 1926’da çıkartıldı¹⁸. Tapu kaydı 8 Şubat tarihli gözükmeye karşın Erzurum Heyeti, 22 Ocak 1926’da beraberinde evin tapusu ve anahtarı olduğu halde Erzurum’dan ayrıldı¹⁹. Kanımızca tapu işlemleri resmen bitmediği için geçici ve özel bir tapu hazırlandı. İşlemler bitince de normal tapu çıkartıldı. 8 Şubat tarihinden sonra heyetin arkasından bu tapunun gönderileceği düşünülemez.

Erzurum Heyeti’nin Gazi Paşa’yı ziyaret etme amacıyla çıktığı yolculuk, basın ilgisini çekti. Dönemin şartları içerisinde Ankara’ya ulaşmanın en iyi yolu Trabzon-Samsun hattı idi. 1 Şubat 1926 tarihli Cumhuriyet gazetesinde çıkan bir habere göre; Erzurum Heyeti Trabzon’a ulaşmış ve buradan Gülcemal Vapuru ile ayrılmıştı. Heyetin amacı, Erzurumlular namına Gazi Paşa’ya “bir çiftlik bir hane” hediye etmektir. Evin “gümüş anahtarı”da takdim edilecekti²⁰. Ancak gazete haberinde yer

¹⁶ *Erzurum Tapu ve Kadastro Müdürlüğü Arşivi, Zabıt Defteri*, C.97, s.125.

¹⁷ 19 Ocak tarihi itibarıyla Cumhurbaşkanı da konu hakkında bilgilendirilmişti. *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Bakanlar Kurulu Kararları (BKK)*, 030.10.1.1.12).

¹⁸ *Erzurum Tapu ve Kadastro Müdürlüğü Arşivi, Defter-i Hakaniye Mahsus*, Şubat 1926, Defter:13, s.63.

¹⁹ *BCA, BKK*, 030.10.1.1.18.

²⁰ *Cumhuriyet*, 1 Şubat 1926; Şaban Ortak, “1924 Erzurum Depremi ve Reis-i Cumhur Gazi Mustafa Kemal’in İkinci Erzurum Gezisi”, *Atatürk Dergisi*, III/2 (Temmuz 2002), s.202.

alan bir çiftliğin de hediye edileceği ifadesi, başka hiçbir kayıta mevcut olmadığı gibi, Erzurum'da da böyle bir mekan bulunmamaktadır²¹.

Cumhuriyet gazetesinde çıkan bir haberde görüldüğü üzere; Erzurum Heyeti 18 Şubat tarihi itibarıyla Ankara'ya varmıştı. Erzurum halkının hürmetlerini Gazi Paşa'ya arz edeceklerdi²². Kayıtların gelişiminden anlaşıldığı gibi; heyet, kararlaştırıldığı gibi Gazi Paşa'yı ziyaret edip evin tapusunu ve anahtarını sunarak, "son irtica" hadisesinden dolayı üzüntülerini dile getirmiş olmalı. Maalesef elimizde bu anlamda kayıt olmadığı için Gazi Paşa'nın ne tepki verdiğini bilemiyoruz²³. Bilinen, 1926 Ağustos ayı ortalarına doğru Erzurum'daki evin yine gündeme gelmesidir.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal , Erzurum ve Samsunluların kendine hediye etmiş olduğu binaları vergi, tamirat ve sair masrafları mahallerince temin edilmek üzere Cumhuriyet Halk Fırkası'nın istifadesine terk etti. Ve durum Cumhurbaşkanlığı'ndan Halk Fırkası'na iletildi²⁴. Bundan dolayı Halk Fırkası Katib-i Umumisi Kocaali Milletvekili Saffet (Arıkan) imzası ile 14 Ağustos 1926'da Başvekil ve Halk Fırkası Reis Vekili İsmet Paşa'ya bir yazı gönderildi.

"Gazi Paşa Hazretlerinin Erzurum ve Samsun'da mutasarrıf buldukları haneleri mahalli Cumhuriyet Halk Fırkalarının istifadelerine terk buyurdıkları hakkında Riyâset-i cumhur Baş Kitâbeti'nden alınan tezkereye cevaben yazılan tezkere-i aczi suretini berây-ı malûmat leffen takdim eder ve ilk divan ictimâında azay-ı kiramın ittılağına iblağ edileceğini arz ile teyid-i tazimat eylerim efendim"²⁵.

İsmet Paşa, 16 Ağustos'ta Halk Fırkası'nın teşekkür yazısını, Riyaset-i cumhur Başkatibi Tevfik Bey'e gönderdi.

"Reis-i cumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin Erzurum ve Samsun'da mutasarrıf oldukları binaları mahalli Cumhuriyet Halk Fırkaları'nın istifadesine terk buyurdıkları hakkındaki tebşiratları, Halk Fırkası Umumi Heyeti idaresince en derin

²¹ 1937'de Atatürk'ün Trabzon'da devlete bağışladığı çiftlikleri arasında Erzurum ile ilgili bir kayıt olmadığı gibi (*Ayun Tarihi* Sayı:43 (1-31 Haziran 1937), s.33-36), 11. 5. 1938 tarihinde Marmara Köşkü'nde yetkili tapu memuru tarafından "Resmi Senet" haline getirilen bağış listesinde de bulunmamaktadır.(Bu senet, *Erzurum Tapu ve Kadastro Müdürlüğü*nden alınmıştır.)

²² *Cumhuriyet*, 19 Şubat 1926.

²³ Tabii olarak Cumhurbaşkanlığı makamında yapılan görüşme ile ilgili bilgiler,Cumhurbaşkanlığı Arşivi'nde olmalı.Ancak adı geçen arşivin 1991 den beri kapalı olması,bu ve benzeri hususlarda daha fazla bilgiye ulaşılmasını engellemektedir.Ayrıca, görüşmeye katılan Erzurum Heyeti'ndeki kişilere ait hatırat olmaması da başka bir şanssızlık olsa gerek.Düşündüğümüz ve gördüğümüz,Cumhurbaşkanı'nın Erzurum'a hep olumlu baktığı ve Nutuk'ta da görüldüğü gibi övgüyle bahsettiğidir.

²⁴ *BCA,BKK*, 030.10.198.355.17/3.

²⁵ *BCA,BKK*, 030.10.198.355.17/2.

bir hüsn-ü şükranla karşılanmış ve iltifat-ı vakıa dolayısıyla en har-ı minnet hissiyle teşekkürat edilmekte bulunmuştur.

Keyfiyetin Reis-i cumhur Hazretlerine arzını rica ederim efendim”²⁶.

Erzurum’daki evin, Halk Fırkası tarafından kullanıldığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Kırzioğlu’nun yerli Erzurumlular ve Çocuk Esirgeme Kurumu yetkililerinden aldığı bilgilere göre; evde, 1930-1934 arası III.Ordu Komutanı Salih Omurtak Paşa oturmuştur. Ondan önce ve sonra da Erzurum’daki ordu komutanları ailece bu binada ikamet etmişlerdir.²⁷ İhtimaldir ki, ordu komutanları oturduğundan dolayı Halk Fırkası binayı kendi kullanımına almamıştır.

Atatürk 1937’de Trabzon’da iken sahibi olduğu çiftlikleri devlete bağışladı ve durumu Başbakanlığa iletti.²⁸ 11.5.1938 tarihinde Marmara Köşküne çağrılan Çankaya Tapu Sicil Memuru Eşref Tüzüner vasıtasıyla bağışlanan mallar(bunlar yalnızca çiftliklerdi) “Resmi Senet”e kaydedildi.²⁹ Kırzioğlu’na göre, Atatürk’ün ölümünden sonra ona “hemşehrilik” veya şehir adına belediyelerin tapusunu armağan ettiği köşkler, konaklar ve evler tek varisi olan kız kardeşi Makbule Atadan’a kaldı. O da bunları hayır kurumları ve derneklerine tapuları ile armağan etti. Erzurum’daki ev ise Çocuk Esirgeme Kurumu’na geçti.³⁰ Çocuk Esirgeme Kurumu, binayı uzun yıllar yurt olarak kullandı. 1984 yılında bina, Kültür Bakanlığı’na kullanım amacıyla devredildi.³¹ Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Müdürü Prof. Dr Esin Dayı tarafından Atatürk Evi’nin adına, uygun şekilde restorasyonu ve Atatürk’ün 3 Temmuz 1919’da Erzurum’a gelişi ile başlayan süreçte Erzurum’da kaldığı süre içindeki çalışmaları, Erzurum Kongresi, Cumhuriyetin temellerinin atıldığı Erzurum’un Milli Mücadele’deki yeri dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi amacıyla hazırlanan çok kapsamlı proje 18/10/2001 tarihinde Kültür Bakanlığı’na sunulmuş ve kabul edildi. Ancak bir kısmı gerçekleştirilerek³² bina, bu şekliyle 23 Temmuz 2003 tarihinde Atatürk Evi Müzesi olarak yeniden açılmıştır. Bugünkü

²⁶ *BCA, BKK*, 030.10.198.355.17/1.

²⁷ Kırzioğlu, “Mustafa Kemal’in Evi”, s.196.

²⁸ *Ayin Tarihi*, Sayı:43 (1-31 Haziran 1937), s.33-36; Ortak, “Erzurum Gezisi”, s.202.

²⁹ *Erzurum Tapu ve Kadastro Müdürlüğü*.

³⁰ Kırzioğlu, “Mustafa Kemal’in Evi”, s.196. Halen evin tapusu, Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu adına kayıtlıdır. *Erzurum Tapu ve Kadastro Müdürlüğü*, tapu cilt no:1, sayfa no:40.

³¹ Önder, *Atatürk Evleri*, s.35.

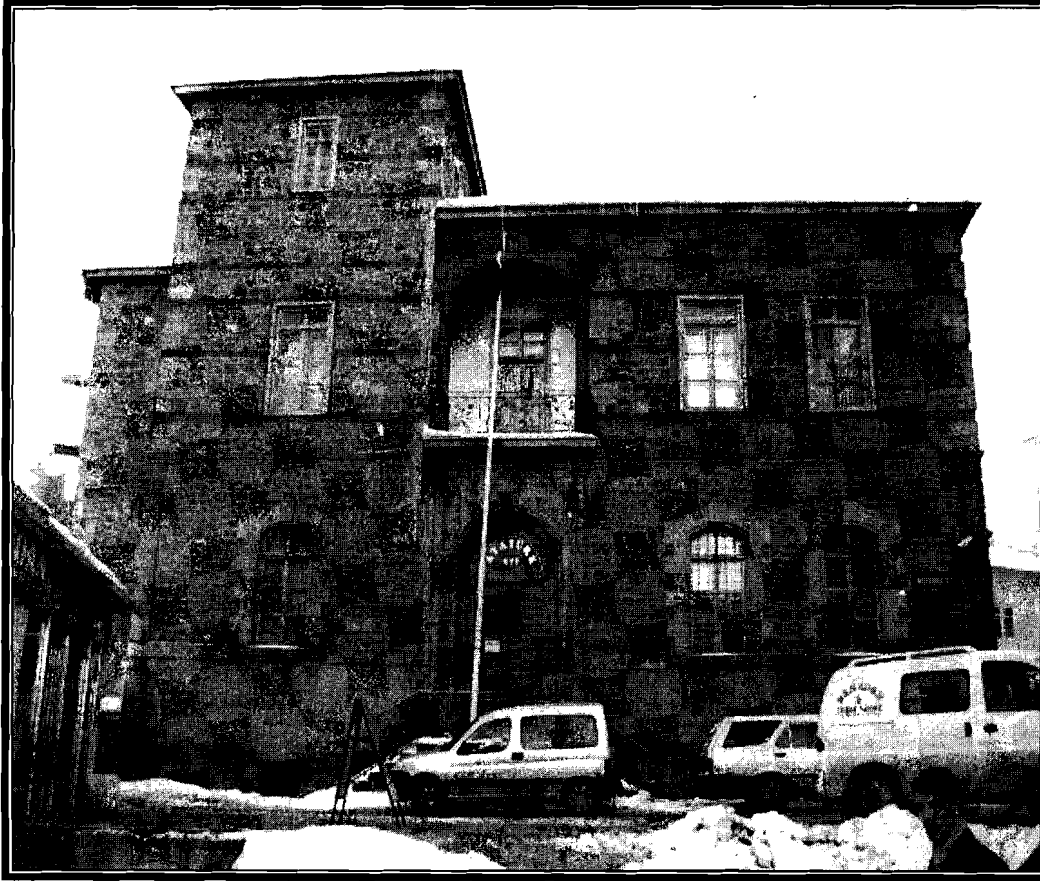
³² Projenin gerçekleşmesinde Kültür Bakanlığı, Erzurum Valiliği, Erzurum Büyükşehir Belediyesi Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü, Güzel Sanatlar Fakültesi (Resim, Heykel ve Fotoğraf Bölümü), Erzurum Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü’nün katkıları olmuştur. (Bu bilgiler Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. S. Esin Dayı’dan alınmıştır.)

Atatürk Evi Müzesi, içerisinde bulunan fotoğraf, resim, belge ve çeşitli eşyaları ile yakın tarihimizi günümüze yansıtan Erzurum'daki en önemli mekanlardan biridir.

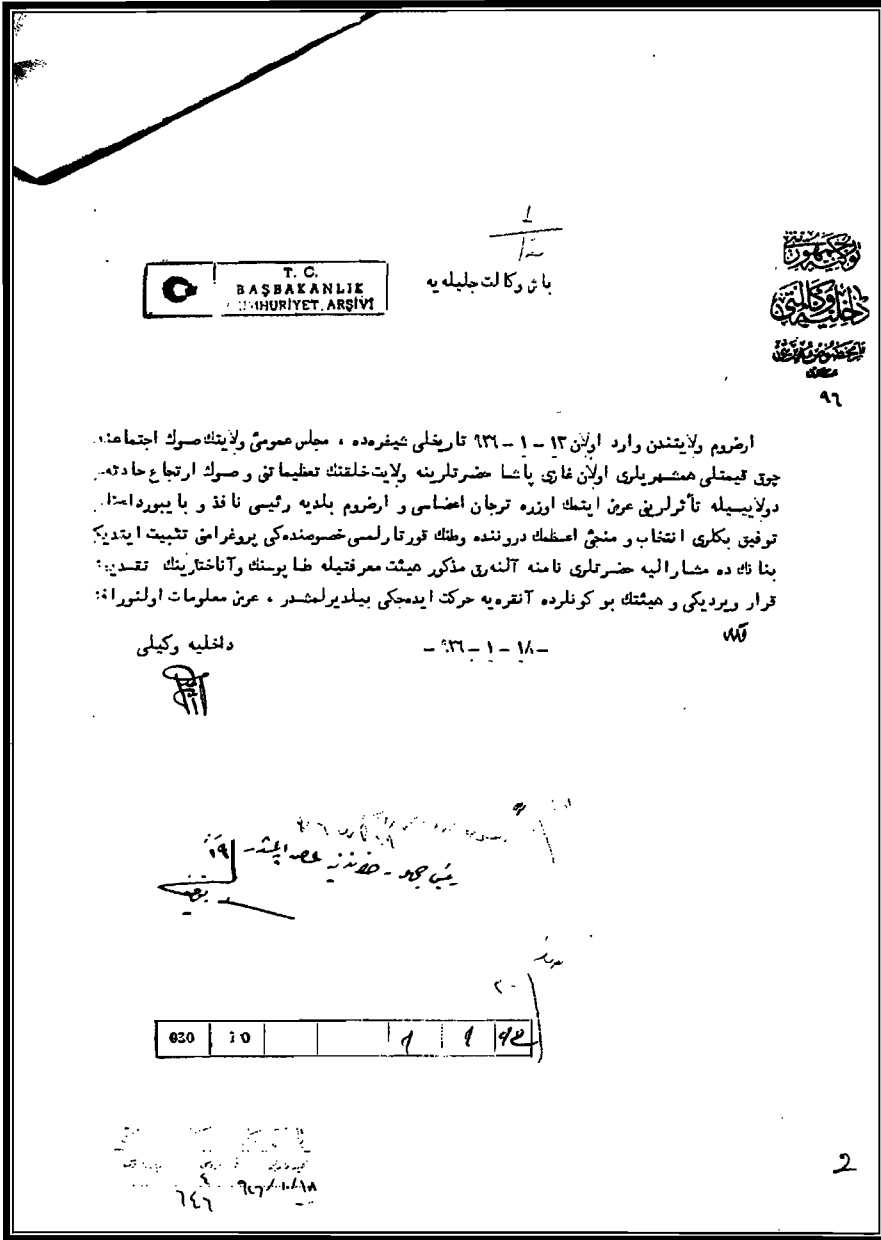
Kaynakça

1. *Ankara İstiklal Mahkemesi Zabıtları, 1926* (Haz.Ahmet Nedim) İstanbul, 1993.
2. *Ayın Tarihi* Sayı:43 (1-31 Haziran 1937).
3. Başbakanlık *Cumhuriyet Arşivi (BCA), Bakanlar Kurulu Kararları(BKK)*, 030.10.1.1.12).
4. *BCA,BKK*, 030.10.1.1.18.
5. *BCA,BKK*, 030.10.198.355.17/2.
6. *BCA,BKK*, 030.10.198.355. 17/3.
7. *BCA,BKK*,030.10.198.355.17/1.
8. *Cumhuriyet*, 1 Şubat 1926.
9. *Cumhuriyet*, 19 Şubat 1926.
10. *Cumhuriyet*, 2 Teşrin-i Evvel /2 Ekim 1924
11. *Cumhuriyet*, 20 Eylül 1924
12. Enver Konukçu, *Mustafa Kemal Atatürk Döneminde Erzurum*,Erzurum,1999.
13. Ergün Aybars, *İstiklal Mahkemeleri, I-II*, İzmir, 1988.
14. *Erzurum Tapu ve Kadastro Müdürlüğü Arşivi, Defter-i Hakaniye Mahsus*, Şubat 1926, Defter:13.
15. *Erzurum Tapu ve Kadastro Müdürlüğü Arşivi, Zabıt Defteri*, C.97.
16. *Erzurum Tapu ve Kadastro Müdürlüğü*,Tapu cilt no:1,sayfa no:40.
17. Fahrettin Kırzıoğlu, “Mustafa Kemal Paşa'nın Erzurum'daki Evi”, *50.Yıl Armağanı Erzurum ve Çevresi, I*, Erzurum, 1974.
18. Fahrettin Kırzıoğlu, *Bütünüyle Erzurum Kongresi*, Ankara, 1993.
19. Haluk Selvi, *Milli Mücadelede Erzurum*, Ankara, 2000.

20. İbrahim Ethem Atnur, “Osmanlı Hükümetleri ve Tehcir Edilen Rum ve Ermenilerin Yeniden İskânı Meselesi”, *Atatürk Yolu Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Dergisi*, Yıl:7, 4/14(Kasım 1994).
21. Mahzar Müfit Kansu, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, I, Ankara, 1988.
22. Mehmet Önder, *Atatürk Evleri Atatürk Müzeleri*, Ankara, 1988, s.34.
23. S. İbrahimhakkıoğlu, “Şapka Hadisesi”, *Tarih Yolunda Erzurum*, Sayı:9-10, (1961).
24. Selami Kılıç, *Ermeni Sorunu ve Almanya Türk-Alman Arşiv Belgeleriyle*, İstanbul, 2003.
25. Şaban Ortak, “1924 Erzurum Depremi ve Reis-i Cumhuriyet Gazi Mustafa Kemal'in İkinci Erzurum Gezisi”, *Atatürk Dergisi*, III/2 (Temmuz 2002).
26. *TBMM Zabıt Ceridesi (ZC)*, 2/19, Ankara, 1977.

Atatürk Evi Müzesi

Erzurumluların Reis-i cumhur Mustafa Kemal Paşa'ya Ev Hediye Etme Kararı

